

U potrazi za autentičnim autoritetom (uz Dan neovisnosti BiH)

Prvi put sam u glavnoj političko-upravnoj zgradi naše države, u središtu zakonodavne i izvršne vlasti. Ovdje su donošene a i danas donose važne odluke za sve nas i za našu budućnost. I bez obzira na svu devalvaciju politike, na svu unutarnju nesložnost i podjele našega društva i zemlje, izražavam respekt ovoj instituciji kao i želju za većom odgovornošću svih onih kojima je ovdje glavno radno mjesto.

I.

Ova je zgrada simbol državnosti kao i simbol suživota naroda i građana Bosne i Hercegovine koliko god riječi državnost i suživot skrivali ambivalentnost svoga značenja. Ona je naša sudbina iako često i izvor tjeskobe. Sanjam vrijeme kada će osim vanjskoga ponosa na njezinu arhitektonsku impozantnost u ovoj zgradi biti donošeni zakoni i odluke civilizacijski primjerene i na korist svih građana ove države. Ovim odmah na početku poričem zavodljivu tezu kako je politika samo prljav posao i kako se njome bave samo nečasni ljudi. Plediram da iz ove zgrade krene obnova političke slobode i političkog subjektiviteta svakoga građanina. Jer u vremenu obesmišljavanja političkoga djelovanja, vrhunski uspjeh loše politike i jest depolitizacija na paradoksalan način. Naime, loša politika čini sve političnim. Svi se bave politikom, a slabo se, odnosno ništa ne mijenja i svi tonemo u osjećaj nemoći. Loša politika uzurpira sve, oduzima građanima i intelektualcima, civilnim udrugama i novinarima kontrolu svoga vladanja, taj najvažniji kriterij demokracije. Loša politika najbolje vlada onda kada uspije u građanima izazvati frustraciju da zaključe da su svaka politika i svaka vlast po sebi pokvareni te da se ne treba baviti politikom. Tada upravo nastupa politika najgorih, nekontrolirana politička anarhija¹ pa i tiranija suverena/vođa nad zakonom.

Svoj nastup građanina, bosanskoga Hrvata i bosanskoga franjevca, teologa, pojedinca s polifonim i otvorenim identitetom, razumijevam kao izraz političkoga pluralizma, kao otvorenost za duhovnu dimenziju naše zajedničke odgovornosti a ne primarno kao dnevopolitički govor. U tom smislu htio bih s vama podijeliti nekoliko misli koje se neće toliko vraćati u prošlost, jer prošlosti je u nas prekomjerno i ona je "nepredvidiva". Prošlost ni u kojem slučaju ne smijemo nijekati, ali je ne možemo popraviti, nego upravo prihvatiti njezinu ireverzibilnost sa svim njezinim svijetlim i tamnim stranama. Spominjući se referendumu o neovisnosti, 1. ožujka 1992, spominjemo se civilizacijske

* Autor je doktor teologije i profesor na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, ovo je neznatno prilagođen tekst govora koji je autor održao u Skupštini Bosne i Hercegovine, na dan nezavisnosti 01. ožujka 2015. godine.

¹ "Anarhizam je praktično na usluzi tiraniji. Ne, vlast se ne može likvidirati, jedino bolja vlast može zamijeniti goru, a ponekad i obratno. Nažalost, nije niti tako da će nestankom političke vlasti svi postati braća. Budući da su ljudski interesi sukobljeni po prirodi stvari a ne slučajno, budući da je nemoguće poreći kako u sebi nosimo stanovite zalihe agresije, budući da naše potrebe i hirovi mogu rasti u beskonačnost, čak i kad bi se nekim čudom zbilo da politička vlast nestane, rezultat ne bi bilo opće bratstvo već opći pokolj". L. Kolakowski, *Male rasprave o velikim temama*, Srednja Europa, Zagreb 2013, ss. 12-13.

odluke za samostalno političko odlučivanje i uređenje vlastite države, a ne odluke za rat. Ne spominjemo se nikako nacionalističkoga nego građanskoga čina koji nije bio usmjeren protiv ikojeg naroda, konkretno srpskoga naroda. Taj dan je jedan u nizu presudnih dana na kojem ne bi trebalo zastati kao na dosegnutom vrhuncu nego ga shvatiti kao nastavak povijesnoga odlučivanja o samostalnosti naše države Bosne i Hercegovine, te početak dugog procesa integracije svih naših razlika, etničkih i građanskih, koje su ratom i poslije rata toliko podivljale da čak neki koji su u ono vrijeme s uvjerenjem birali neovisnost, danas sumnjaju u taj svoj odgovorni građanski i moralni čin.

Koliko god stoga ovaj trenutak bio prigodničarsko-slavljenički, ne možemo se dakle zaustaviti na vremenu od prije 23 godine. Ne možemo zastati na zaslugama ili samo loviti stare ili nove krivce naše zajedničke nesreće. Svoje se prošlosti trebamo sjećati, iznova je objašnjavati sebi i drugima; nužno je svoje prošle postupke argumentirano prosuđivati ali iz perspektive i onih koji se s nama ne slažu, uvažavati kontekst i priznavati vlastite promašaje. Odgovorni ljudi ne ostaju u prošlosti nego sagledavaju i sadašnju situaciju, trezveno i razborito se s njom suočavaju te otvaraju budućnost s više pravde za sve građane.

II.

Iz vlastite perspektive koju bih široko nazvao humanističko-teološkom učinilo mi se važnim za ovaj trenutak nešto kratko kazati o autoritetu, točnije o autoritetu kondenziranom u vođama i poglavarima, u *liderima* kako se to danas voli govoriti.

U svakoj ljudskoj zajednici od obiteljske, narodne, religijske, državne do međunarodne postoje autoriteti bez obzira uspostavljaju li se oni prirodno, demokratski izabiru, ili se prevarama ili nasilno nameću. Autoriteti se, slijedeći Weberovu klasifikaciju moći i vlasti, mogu podijeliti na tradicionalne, karizmatične i racionalne. Postoje i druge podjele. Ono što je pri govoru o autoritetu svakako važno imati na umu jest činjenica da nijedan autoritet na nastaje sam po sebi, čak i kad je karizmatičan, kada ima iznimne sposobnosti. Autoritet nije sam svoj produkt nego je rezultat i kolektivne volje. Zato ima istine u tezi da pojedina zajednica, institucija ili narod ima autoritete kakve zaslužuje.

Povijest čovječanstva također pokazuje da nijedna ljudska zajednica pogotovo ne ona duljega trajanja nije lišena izopačenoga odnosa prema autoritetu, nije oslobođena idolatrije i izopačenog kulta ličnosti. Dvije suvremene dominantne totalitarne i kolektivističke ideologije, nacionalizam i komunizam, iz različitih perspektiva razvile su kult ličnosti na čiji oltar njihovi slijepi pobornici uz svoje rasne, narodne ili klasne neprijatelje prinose žrtve vlastite savjesti i slobode. Ovim se ideologijama pridružuje i suvremena religijska isključivost, religijski fundamentalizam sve do onoga najgorega oblika religijske patologije – terorizma, koji nas zastrašuje u naše dane i koji svoj autoritet izvodi iz posvajanja božanske volje te na najperverzniji način na oltar svoga moloha prinosi nedužne ljude koji drukčije vjeruju ili misle.

U nas se zadržao i tvrdokorno njeguje kult ličnost, kult autoriteta koji se primarno izvodi iz volje naroda. Narod ovdje ne shvaćamo kao ostvarenje političke zajednice jednakih ljudi, građana, kao državnu naciju, nego kao etničku zajednicu. I još nešto više, narodna volja je postala korelat božanske volje budući da se religijsko i nacionalno u nas miješaju do izjednačavanja i zamjene. Naši autoriteti su stoga dvostruko neupitni: oni su izraz narodne volje i ujedno su metafizički zaštićeni, bez obzira što "nikada nije

bilo i neće biti u doslovnom smislu ostvarenja narodne volje i 'vlasti naroda'², bez obzira što i demokratski (i legitimno) izabrana vlast može biti posve korumpirana, a pogotovo što nikako nije moguće preslikati Božju volju u ljudske poslove i "profanost" te od autoriteta praviti "nadjude", s neba poslane anđele i bezgrešne Božje reprezentante kojima se duguje slijepi posluh.³ Ima u nas i onih stavova koji se odriču kulta ličnosti ali hvale sistem u kojem je taj kult bujao, kao i obratno: ima onih koji kritiziraju sistem ali slijepo hvale vođu, najodgovornijega za uspostavu i održanje nehumanog režima!

Gdje je prisutan kult autoriteta, svrha političkoga (i religijskoga) djelovanja ne samo da nije opći interes ili zajedničko dobro svih u zajednici, u nas konkretno u državi, nego to prije svega nije ni slobodan i odgovoran pojedinac, nego samo anonimni i odani poslušnik. I paušalni pogled na povijest čovječanstva i u njoj na naše nepomirene prošlosti opravdava zaključak da je neizmjereno mnogo više zla počinjeno iz slijepog posluha, da je mnogo više stradanja prouzrokovalo mnoštvo poslušnika autoritetu/vođi nego slobodni, kritični, neposlušni pojedinac koji je imao svoj stav i mislio vlastitom glavom.

Stoga ovaj govor o autoritetu ne zagovara jedino kritiku vođa a lišavanje odgovornosti većine, dakle podložnika, nego upravo obratno, više poziva na samospoznavanje i odgovorno autonomno djelovanje svakoga pojedinca u izboru autoriteta te čuvanje od zamamne kušnje kulta ličnosti, vođe i "velikoga brata" kao najvidljivije forme autoritarnog iskrivljenja demokratski legitimirane vladavine. Zagovara izlazak iz predpolitičkoga, patrijarhalnoga i feudalnoga stanja u kojem boluju naše institucije i kolektivi, raskid sa strahom od vlasti i moći, izlazak iz licemjerstva i ambigviteta prema nadređenima, one istodobne ljubavi i mržnje prema autoritetu koje su opisivali naši najbolji pisci i pjesnici od Kranjčevića, Andrića, Krleža, Selimovića, Ćopića do Kovača, Kiša, Gudelja, Vešovića i dr.

III.

Autoritet se redovito stječe, iako ga neki ljudi posjeduju naslijeđem, po rođenju (kraljevi, svećenici). Neki ga izbore sposobnošću (karizmom), neki funkcijom (službom), neki klijentelizmom ili kroz ekonomsku ili vojnu moć. Dvije najvažnije oznake autoriteta su stručnost i moralnost. U području religije govori se osim funkcionalnoga smisla autoriteta i o duhovnoj ili religioznoj kompetenciji, o vjerodostojnom svjedočenju životom po čemu se provjerava religiozni autoritet.⁴ Nažalost, u nas redovito ne postoji kontrola, verifikacija autoriteta, jer se – gore smo spomenuli – prihvaćaju neupitnima.

Primjereno je za naše društvene, posebno etničke odnose postaviti pitanje koji su najutjecajniji autoriteti u našim zajednicama i kolektivima. Pitanje je više nego aktualno, potiče na razmišljanje i oprez u odlučivanju. I sumarnom pogledu biva očito

² Isti.

³ O autoritetu i posluhu unutar Katoličke crkve usp. K. Rahner, *Sluge Kristove. Razmatranje o svećeništvu*, Sarajevo 1978, ss. 75-80.

⁴ Rahner smatra da "[...] autoritet i time poslušnost prema njemu imaju u jednom društvu najprije po sebi 'funkcionalni' smisao tj. autoritetom ne raspolaže njegov nosilac u vlastitu korist i boljitak, nego je on pretpostavka za službu koju treba izvršavati sam nosilac autoriteta društva, iz kojeg proizlazi cjelokupno dostojanstvo autoriteta" (Isti, 78). Religioznu dimenziju autoriteta ovaj teolog u konačnici izvodi iz odnosa prema Bogu pa onda Isusovu neposlušnost religijskim i političkim vođama svoga naroda smatra poslušnošću vrhovnom autoritetu, Bogu (usp. bilj. 3, ss. 83-84).

da naše zajednice, od obiteljske i religijske do narodne, partijske i državne u najvećoj mjeri određuju tri tipa autoriteta: autoritet despot, autoritet obmanjivač i permisivni autoritet.⁵ Njihova zajednička oznaka je da se bez ostatka identificiraju s kolektivom komu su nadređeni ili se sami smatraju bogomdanim i nezamjenjivim, s povijesnom misijom usrećitelja svoga kolektiva, najvjernijim refleksom i odrazom njegove volje. Označuje ih djelovanje na kratki rok i vrlo su nedosljedni. Oni ustvari više zavode svoj kolektiv nego što ga vode.

Despot i obmanjivač sabiru negativnu energiju svojih podložnika, osobito prošla stradanja, i usmjeruju je prema onima koji nisu iz njihove skupini ali i prema onima koji u njihovoj skupini nisu istoga mišljenja. Despot to čini očito, drsko i ofenzivno, s malo riječi, na manihejskoj matrici crno-bijelo, prijatelj-neprijatelj. On svoje protivnike prezire, smatra ih inferiornim, čak subhumanim bićem. Ljudi su skloni i dive se despotima.

Obmanjivač pak lako uspostavlja komunikaciju, sve nastoji činiti uljudeno, zamagljenim i manipulativnim jezikom velikih obećanja. Spreman je sa svima pregovarati, sve kupovati – i svoje neprijatelje. A najviše kupuje vrijeme održavanja na vlasti. Svoju karizmu koristi da zavara druge i prikaže se kakav nije samo da dosegne vlastite društvene ciljeve. Obmanjivač javno postavlja tobože pravedni cilj i pravedna sredstva, a u stvarnosti makijavelistički mu je jedino stalo do vlasti pa ne bira sredstva da je se domogne i na njoj ostane.

I despot i obmanjivač kormilare destruktivnim emocijama svoje skupine, majstori su raspirivanja povijesnih zlopamćenja, kolektivne (etničke) mržnje pod zastavom straha, ugroženosti i budućega istrebljenja od "vjekovnog" neprijatelja. Oni istinu drže u strahu, a slobodu zatvorenu u kolektivnu volju. U svojim podložnicima potiču njihove tamne strasti, guše im kritičku sposobnost pod lažnim sloganom jedinstva, drže ih u sljepoći za realnost i tako sebi olakšavaju posao varalica. Iako kratkoročno imaju uspjeha, u konačnici oni u propast odvođe i vlastitu skupinu, za budućnost joj ostavljaju teški teret nepomirene i zle prošlosti te nove podjele.

Despoti i obmanjivači su demagozi koji igraju na zaborav, na preusmjeravanje problema, na raskorak između političkoga govora i političkoga djelovanja, na raskorak između obećanja i empirijski provjerljivih učinaka svoga djelovanja. Za svoje neuspjehe uvijek nalaze krivce izvan sebe. Pripadanje skupni hrane stvaranjem uvijek novih neprijateljstava, izmišljaju urote, proizvode uvijek nove žrtvene jarce.

Despoti i obmanjivači ne trebaju slobodne pojedince, nego pojedincima ulijevaju privid sigurnosti u masi anonimnih, osrednjih i neautentičnih poslušnika. Okružuju se raznoraznim nesretnim suradnicima, tipovima skrivene agresije, nezajažljivih ambicija i sebezrecjenjivanja, ljudima nezaliječene prošlosti i osjećaja povijesne nepravde i nepotvrđenosti. Troše svoje suradnike. Nisu autoritativni nego autoritarni jer preuzimaju sve odluke, dokidajući supsidijarnost i tražeći da svi njima služe i o njima ovise. Poput faraona, iako raspolažu životima drugih, ne mogu izgraditi povjerljive odnose i prijateljstva. Što više traže odanost i posluš, sve su nervozniji u izoliranosti i traženju potvrde. Svoje vlastite podložnike smatraju glupima i nesnalažljivima, "ovcama" za striženje, iako su u strahu od njihove promjenjivosti pa im se udvaraju i svoje postupke

⁵ Ovu klasifikaciju preuzimam od talijanskoga autora koji piše o shvaćanju vođe i poglavara kod Franje Asiškoga i primjenjujem je na naš kontekst: E. D'anello, *La leadership di Francesco d'Assisi. Formatori e formandi alla scuola di Francesco*, Padova 2005.

brane kolektivnim potrebama i ugroženošću. Kolektivi u kojima dominiraju ovakvi autoriteti označava autocenzura i uprosječivanje, primitivizam i nepovjerenje.

Treći tip naših dominantnih autoriteta jesu permisivni autoriteti (autoriteti fasade). Takvo redovito na vani pokazuju da im uopće nije stalo do vodećih uloga i vlasti a ustvari skrivaju svoju autoritarnu prirodu. Redovito i nemaju glavne upravne i upravljačke funkcije. Uklanjaju se od odluka i glavnih pozicija u institucijama, partijama i kolektivima ali zadržavaju veliku indirektnu moć i utjecaj na njihove članove. Smatraju sebe jedinom vrstom posrednika (pa i pomiritelja) između autoriteta i većine u kolektivu. Permisivni autoriteti slični su despotima i obmanjivačima u svojoj neupitnosti, u narcizmu, u cinizmu i preziru slabih i malenih, u svojoj demijurškoj, božanskoj ulozi spašavanja konfliktne situacije u kojem stoje izvan nje i nikada na strani žrtve.

Dok despota i obmanjivači znaju ubrzavati vrijeme, permisivni tipovi smatraju kako za njih vrijeme radi pa otežu s rješenjima i najmanjih problema i konflikta. Oni bježe iz stvarnih konflikta ili ih rješavaju naprečac. Svijet i ljude oko sebe vide kao ring a sebe kao racionalne i neutralne suce koji sve promatraju i prosuđuju s distance. Za razliku od despota i obmanjivača koji ništa ne prepuštaju slučaju, permisivni se autoritet zna voditi tobožnjom "izvornom dobrotom ljudske naravi pa sve prepušta da se razvija po naravi, prirodno" (D'Aniello) i tako ustvari oportunistički pristaje i podržava darvinizam despota i obmanjivača i istodobno nemoralno žrtvuje i pravdu i nedužne.

Permisivni autoritet prividno djeluje tolerantan i principijelan, a ustvari je konfuzan pa i kontradiktoran u osjećajima i ponašanju. Proklamira visoka načela i istodobno ih u praksi poriče. Može ga se naći u svakom društvu i u svim skupinama, ponajviše među raznim savjetnicima i intelektualcima, umjetnicima i novinarima, koji se ondje gdje treba djelovati pragmatično i u plodnom kompromisu nepopustljivo poziva na moralnu principijelnost, a ondje gdje treba stajati principijelno i ući u konflikt poziva na toleranciju, na ljubav⁶, čak i na milosrdnoga Boga za kojega, prema njihovoj ideologiji, i u zločincu ima nešto dobro. Permisivni autoriteti slične despotima i obmanjivačima jer se grade bogovima.

IV.

Na Dan građanskoga referenduma za neovisnosti naše države što je bila važna pravna pretpostavka da budemo međunarodno priznata zemlja i uvršteni u slobodni svijet, uvažena gospodo, htio sam ponuditi fragmente za razmišljanje o izopačenosti naših autoriteta i o potrebi individualne neovisnosti, o daru i zadaći slobode i odgovornosti unutar naših institucija i kolektiva, naroda i države, o tom veličanstvenom putu do osobnosti i samostalna djelovanja od kulta ličnosti i zavodljive zamke nemoralnih autoriteta i loše vlasti. Ne usuđujem se skicirati osobine racionalnoga i dobrog autoriteta. Pokušao sam *via negationis*, jednom vrstom kritike potaknuti na razboritost u

⁶ Havel detektira intelektualca u politici kao onoga koji kad se treba jasno odlučiti, podliježe sumnjama, oklijeva, relativizira svoja stajališta, stalno se pravdajući kako mu nije stalo do vlasti kao i da je "funkciju prihvatio samo zbog nužnosti i žrtve. No, ljudi" – smatra Havel – "ne žele vođe koji svoje poslanje smatraju žrtvom i trpljenjem. Ondje gdje bi se morao ponašati pragmatično i biti otvoren operativnim kompromisima, prisjeća se svoje principijelnosti i postaje nekomunikativan; ondje gdje bi, naprotiv, morao stajati iza svojih principa i riskirati sukob, prisjeća se ideje tolerancije i počinje se čak pretjerano i gotovo mazohistički uživljavati u položaj svoga protivnika". V. Havel, *Sve je moguće. Izabrani govori*, Zagreb 2000, s. 45.

odnosu prema autoritetima i vlasti bez koje nema institucije ni države, ni uopće ljudskoga zajedništva.

Autoritet je fenomen komplementaran slobodi. Slobodan čovjek bira autoritete koje će poštivati i slušati, u koje će se ugledati i slijediti. Svojom slobodnom odlukom čovjek prihvaća i odljuđene, nemoralne ili amoralne autoritete, despote, obmanjivače i permisivne autoritete. Povijest nas uči da je moralno ne poslušati takve autoritete, da je uvijek moralno prema autoritetima biti kritično lojalan a u krajnjim slučajevima, ako djeluju izvan moralnosti, učiniti i "veliku izdaju"⁷ (izdaju naroda i države) čak i ako su ti autoriteti legitimno izabrani, dakle prihvaćeni od većine. U našim prilikama ovo nećemo shvatiti do kraja ako slobodu pojedinca, ako građansku neposlušnost ne istaknemo kao visoki zahtjev slobode, osobne moralnosti te odgovorne kontrole autoriteta. Kontrola autoriteta je korektiv koji stoji iznad svakog autoriteta i čeka ga na granici pervertiranja mandata u samovolju, u pljačkašku vladavinu ili u avanturu institucionaliziranih obmana i laganja.

Na koncu bih, za ovako složenu i unutarne rastrganu državu i društvo kakvo je naše, za naš globalni svijet u kojem umjesto radosti zbog sve veće mogućnosti komuniciranja i upoznavanja, veće blizine i solidarnosti nastupaju novi strahovi, nova nasilja i ratovi, novi užasavajući terori, nove isključivosti i zatvaranja, ponudio nešto što mislim da je nasušno potrebno za svaki autoritet i za svakoga od nas. Čini mi se da bi i suvremeni autoriteti svoju moć i svoju samokritičnost trebali crpiti ne samo iz volje vlastitoga kolektiva (posebno ne naroda), iz financijske i vojne moći, pa ni samo iz ljudskih prava, nego iz dvaju "nadvremenskih" izvora, iz dvaju nadljudskih autoriteta. Jednoga posuđujemo od intelektualca-državnika, nekadašnjeg češkog predsjednika Václava Havela, a drugoga od katoličkog teologa Johanna Baptista Metza koji je razvio svoju političku teologiju na osobnom iskustvu zla nacizma i strahota Auschwitza. To bi najprije značilo izlazak iz "samoskrivljene maloljetnosti", prekid s ogledanjem kakvi ćemo ispasti u očima vlasti i autoriteta, vladara i poglavara, kako se u većini odvija kukavički ljudski život na zemlji, nego kakvi ćemo biti u očima onih autoriteta kojima smo svi podložni.

Prvi izvor je svijest o čovjekovoj prolaznosti i tajni postojanja, ili kako bi Havel kazao svijest o transcenciji⁸, o zajedničkom transcendentnom, spiritualnom izvoru postojanja svega kojeg vjernici monoteističkih religija nazivaju osobnim Bogom. Riječ je dakle o jednom nadljudskom autoritetu koji je stvorio i održava kozmički red, u kojem se utemeljuje moralni poredak i odgovornost za svijet i za svakog čovjeka kao čovjeka u svim kulturama, religijama i narodima. "Samo iz poniznog poštovanja prema kozmičkom redu i iz svijesti da smo njegov dio, da u njemu sudjelujemo te da se naša djela ne gube već zapisuju u vječnom umu bivovanja i u njemu vrednuju" – smatra

⁷ O dvosmislenosti političke izdaje, o velikoj izdaji države, naroda i vođe, o izdaji kao moralnoj obavezi i moralnom dobru na primjeru nacističke Njemačke, usp. Kolakowski (bilj. 1), ss. 55-59.

⁸ Usp. Havel (bilj. 6), s. 103. Havel se pita "je li kriza autoriteta kriza demokracije? Znači li to da su autoritarni režim, diktatura ili, izravno, totalitarni sustav, ipak bolji." I odgovara: "Ne, dakako. Kriza autoriteta nije ništa drugo doli jedna od tisuću posljedica krize duhovnosti u suvremenom svijetu. Suvremeni je čovjek izgubio poštovanje prema višem autoritetu, recimo nadzemaljskom, te stoga nužno gubi poštovanje ne samo prema svakom zemaljskom autoritetu već i prema svojem bližnjem i naposljetku prema samome sebi. Gubitak transcendentalne osi, na koju je upućeno sve zemaljsko, vodi neizbježno i do rušenja zemaljske strukture vrijednosti. Čovjek je izgubio ono što sam nekoć nazvao apsolutnim horizontom i zbog toga mu se sve relativiziralo" (isti, s. 105).

Havel – "može izrastati naš respekt prema drugom čovjeku, drugom narodu i drugoj kulturi."⁹

Drugi izvor istinske moći autoriteta kao i stvaralačke (samo)kritike, dakle provjere i samoprovjere svakog poglavarstva i upravljanja jest u pitanju koliko pojedini autoritet uvažava povrh sebe najveći ljudski autoritet na zemlji – autoritet konkretnog čovjeka patnika.¹⁰ Složit ćemo se da autoritet ne može biti psihopat i sociopat, onaj čovjek koji boluje od bilo kakva neupitna "suprematizma"¹¹ (rasnog, etničkog ili religijskog), koji je neosjetljiv za ljude, pogotovo koji mrzi druge ili se osvetnički odnosi prema drugima, a što su u nas, nažalost, najpoželjniji autoriteti. Autentični ljudski autoritet jest onaj autoritet koji ima kompetenciju suosjećanja, supatnje prema najslabijima, prema onima koji nemaju nikakve moći i vlasti, prema besklasnim i slabima, i to ne samo prema takvima unutar svoga kolektiva, prema svojim suvjernicima i sunarodnjacima, nego upravo prema onima koji su različite rase i nacije, jezika i vjere. Istinski autoriteti su oni koji svoju moć i snagu crpe od onih koji nemaju moći i autoriteta, koji su bez ikakve klase, koje se ne poštuju ni u njihovom elementarnom dostojanstvu i pravu.

Da zaključim: Tko svoj autoritet bazira na odgovornosti prema transcendentnom korijenu svih ljudi i na odgovornosti za patnika, on sebe ne apsolutizira, on ne zavodi druge nego predvodi u humanosti i gradi autentičnu ljudsku zajednicu suodgovornosti svih za sve. Uvjeren sam da ova potraga za autentičnim moralnim autoritetom nije puka iluzija nepragmatična zanesenjaka nego validan put izgradnje naše pluralne države i našega pluralnoga svijeta.

⁹ Isti, s. 117.

¹⁰ Metz govori o *ekumeni su-patnje* i *globalnom etosu su-patnje*: "Globalni etos nije proizvod glasovanja niti konsenzusa. [...] Ne utemeljuje konsenzus autoritet tog etosa, nego prethodni unutrašnji autoritet tog etosa omogućuje i utemeljuje sveopći konsenzus i pristanak sviju. A koji bi to bio autoritet na koji bismo se danas mogli pozvati također u svim velikim religijama i kulturama? Krajnje skraćeno rečeno, to je autoritet onih koji trpe, onih koji nedužni i nepravедno trpe.

Taj autoritet patnika (ne: trpljenja i patnje!) doduše je – prema modernim kriterijima konsenzusa i diskursa – 'slabi' autoritet. On se ne može osigurati ni diskurzivno ni hermeneutički, jer poslušnost prema njemu prethodi sporazumijevanju i diskursu – i to po cijenu svake univerzalne moralnosti. [...] 'Slabi' autoritet patnika, prema mojem mišljenju, jedini je univerzalni autoritet koji nam je ostao u našim globaliziranim svjetskim odnosima". J. B. Metz, *Memoria passionis. Provokativni spomen u pluralističkom društvu*, Zagreb 2009, ss. 227-228.

¹¹ Ovaj termin posuđujem: P. Sloterdijk, *Božja revnost. O borbi triju monoteizama*, Zenica 2013. Sloterdijk analizira i traži lijeka za vjersku i teološku apsolutizaciju pojedine monoteističke religije, za "suprematizam", nadutu nadmoćnost u revnosti za Boga koja isključuje pa i ubija druge.